

ASPECTS REGARDING GEORGE CALINESCU'S JOURNALISTIC WRITING**Ruxandra Coman, Assist. Prof., PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest**

Abstract: The research highlights the expressive modalities specific to George Calinescu's journalistic work, in respect with the idea that the prose writer differs from the journalist in the sense that resources of the figures of speech in the press articles are used moderately, according to the rules indicated by the print press techniques. The metaphor, the epithet, the diverse irony modalities, comparative structures are means of journalistic discourse individualization, with great connotative power. A special journalistic genre is the portrait with its figurative speech emphasizing the truthful representation, and the sketch. The figurative language is not excessive and only to a certain extent one can find contact zones between the artistic achievement of the literary work and the press articles. The journalistic discourse outlines a complex expressive framework, without overdoing it, and brings to life new semantic figures that have a defining role in setting the descriptive and narrative lines. The observation is seldom overwhelmed, thus distorted, with stylistic embellishments.

Keywords: writing techniques, genres, expressive means.

Introducere

Opera ziaristului Călinescu nu a suscitat decât în mică măsură., până la apariția celor 12 volume de publicistică editate sub egida Academiei Române, interesul consecvent al cercetătorilor. Au fost luate în considerare mai ales textele de comentariu critic din categoria cronicilor literare, fiind nedreptățite celelalte articole pe diverse teme – politice, economice, culturale, portretele, schițele, scenetele. Studiul de față pune în evidență anumite aspecte ale limbajului figurativ în articole publicate în perioada 1920-1938, articole reunite în primele trei volume ale colecției de proză publicistică. Aceste articole, chiar dacă redactate sub comandamentele ziaristicii – informație de actualitate în limbaj concis și accesibil publicului, au o valoare incontestabilă pentru dobândirea unei perspective integratoare asupra universului de creație călinescian.

Recepterea critică a operei publicistice călinesciene

În afara creației beletristice călinesciene, poate doar „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” să fi reprezentat obiect de studiu riguros pentru exegeză, articolele pe care le-am putea numi în termeni actuali, *feature*, cele care tratează, într-un ton lejer, subiecte oarecare, nefiind supuse unei cercetări temeinice nici din punctul de vedere al temelor abordate, nici din cel al modalităților de realizare.

În prefața primului volum al seriei, Eugen Simion surprinde în paginile ziaristicii călinesciene „nota de siguranță, voința de autoritate a criticului, intuiția valorii, modul, în fine, personal de a introduce metafora în discursul critic”, „elementul de surpriză, formula norocoasă”, asocierea inedită de valori semantice¹. La Călinescu se remarcă stilul figurat bine stăpânit și armonios, desfășurat într-o narațiune care nu exclude epicul ideilor. Nu

¹ G.Călinescu, *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, p. IX

poate fi trecut cu vederea talentul de mare portretist, scriitorii prezentați de Călinescu devenind adevărate personaje. Eugen Simion sintetizează caracteristicile stilului publicistic călinescian: „directitatea și pregnanța frazei, claritatea, nervozitatea frazelor, prezența expresiilor norocoase ce trec de la o generație la alta”, mixajul de neologisme, adesea creații proprii, și arhaisme de cronică, alături de lirism².

Într-un interviu cu Dan Mircea Cipariu, publicat în dosarul dedicat lui Călinescu din „Caiete critice” din 2007, însuși coordonatorul ediției de publicistică, Nicolae Mecu, afirmă că articolele sunt „creații durabile” și nu lasă impresia efemerității specifice domeniului jurnalistic, constituindu-se ca „mici opere finite și ireductibile, prin idee și limbaj”³.

Într-un articol din „România literară”⁴, Nicolae Manolescu constată înșuşteţea cu care a fost tratată opera publicistică a criticului, deşi aceasta este însemnată atât din punct de vedere cantitativ (mii de pagini în aproape cinci decenii de activitate), cât și calitativ. Manolescu socoteşte nedrepte acuzaţiile privind duritatea verbală a textelor polemice călinesciene, găsind directeţea expresiei oarecum scuzabilă. Criticul taxează sporadică lipsa de intuiţie în „Cronicele optimistului”, dar și entuziasmul greşit direcţionat în promovarea unor scriitori etichetaţi cu modestie de posteritate.

Carmen Nane, cercetătoare interesată de publicistica lui Călinescu, remarcă și ea dimensiunea artistică în comentariul critic călinescian, indicând existența unui „eşafodaj demonstrativ-creator”⁵, considerându-l pe publicist un „tehnician sobru”⁶.

Arta portretului

Portretul este una dintre speciile jurnalistice infuzate uneori masiv de figurativ beletristic la Călinescu. Apare adesea portretul-elogiu, în varianta necrologului. Exegeza a depistat în cazul „Istoriei literaturii” filiația de tehnică a portretului cu „Istoria” lui Nicolae Iorga de la care ar fi deprins „libertatea asocierilor dezinvolve”⁷, realizarea comentariului critic beneficiind adesea de talentul romancierului. Putem adăuga faptul că această influență se manifestă, cu limite impuse de exigențele jurnalismului, și asupra articolelor din revistele culturale la care a colaborat în calitate de ziarist.

Activitatea creatoare a lui Constantin Stere este prezentată de Călinescu, succint, cu ajutorul unor imagini vizuale și dinamice ce sugerează magnitudinea intelectuală. Comparația complexă abstract – concret și metafora realizării creatoare grandioase conturează trăsături unice pe tărâmul literelor autohtone: „Căzând ca un bolid fierbinte încă de traiectoria sa spațială, D.Sa s-a înfipt deodată în literatura română cu masivul grandios al romanelor sale, rocă astrală condensând o experiență vastă și focoasă.”⁸

Apare la Călinescu portretul sintetic format din adjective sau substantive-etichetă care conotează o trăsătură de caracter definitorie sau o trăsătură determinantă pentru

² idem, p. XII

³ Dan Mircea Cipariu, *G. Călinescu în 710 articole*, în „Caiete critice”, nr.3-5 (2007), p. 62

⁴ N. Manolescu, G. Călinescu, publicist, în *România literară*, nr. 35/ 2006

⁵ C. Nane, *Dimensiunea apolinică și componenta creatoare a publicisticii călinesciene*, în Iulian Boldea (coord.), „Studii umaniste și perspective interculturale”, p. 290

⁶ Carmen Lili Nane, „Urbanism and Architecture in the Journalistic Work of G. Călinescu, Writer and Social Observer”, în *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, nr. 92 (2013), p.606

⁷ I. Vrancea, *Între Aristarc și bietul Ioanide*, p. 39

⁸ G. Călinescu, „Anul literar 1932”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 7-13; p. 9

portretul fizic. Nimic nu este circumstanțial în trasarea cadrului portretistic în care nucleul etopeei și al prosopografiei reprezintă chintesența personalității unui scriitor admirat de jurnalist.

Într-un text din 1927, Vasile Pârvan este „marele, tăcutul, singuratecul”⁹, primul epitet al enumerației indicând, prin extensie semantică, amplitudinea unei personalități de excepție, la nivel profesional și pur uman. Caracteristicile de temperament – firea introvertită, minimalismul exteriorizării prin cuvânt, sunt notate prin două adjective care, articulate hotărât, dobândesc putere de individualizare, de unicitate. Formula epitetizării este succintă și în acord cu una dintre cele mai importante reguli ale scriiturii jurnalistice – concizia.

Pe tânărul Aureliu Cornea, îl vede modest, la locul lui, „cu ținută sfioasă și proletară în felul lui Maxim Gorki”¹⁰. Analogia cu figuri reale sau cu personaje de ficțiune este o modalitate facilă, însă de efect, în portretistica jurnalistică. Este prezentă și metafora transfigurării artistice în opera literară, poetul având capacitatea de pătrundere dincolo de aparență: „Rareori spiritul de observație ia într-un scriitor al nostru forme mai acute. Ochiul se coboară sub conturul general al lucrurilor pentru a mări disproporționat amănuntul. Dacă am proiecta pe o suprafață colosală silueta unei omizi sau a unui fluture am vedea târându-se cu undulări antideluviene un monstru păduros sau legănându-se cu aripi de albatros un avion alb.”¹¹

În antiteză, există și „șarja caricaturală”¹², cum a fost numită de exegeți. Pe Mihail Dragomirescu îl imaginează aproape grotesc „așezat turcește pe un orizont literar” limitat la colegii de breaslă, scriitorii minori, „legănându-se în contemplarea beată a propriului nod ombilical”¹³, metafora ironică sugerând tradiționalismul profesorului universitar. În textul cu veleități de reportaj „O vizită la Pantalone de’ Bisognosi”, același Mihail Dragomirescu este caricaturizat în ipostaza avarului ridicol al comediei italiene fruste și descris cu mijloacele pamfletarului: „Ochii, captați de carnozități aprinse, privesc osteniți în propria lor cămașă. Sacul epidermei s-a inflammat într-o senilă pinguitudine, iar ligamentele (...) tremură între somn și perpetuu răs.”¹⁴ Personajele comediei dell’arte, Pulcinella, Arlecchino, Pierrot, populează o relatare despre conferințele de la Universitate, iar atmosfera academică stimulează în mintea autorului asocieri cu pictura pastorală a lui Watteau, discursul neinspirat al unui profesor oarecare sugestionând imagini cu bovine placide: „(...) am să evoc o mare viziune cu boi! Văd boul normand cu pieptul ponderos rumegând cu demnitate sârmele de argint ale eterului răscopt; văd taurul Durham (...) gata să dezlănțuiască o furtună de nămoluri împotriva unei musculițe verzi. Văd negrul taur limuzin intrând în noroiul verde cu un răget oceanic și nări păcuroase, văd în sfârșit monumentalul bou toscan urcând pe un ostrov ca pe un soclu și izbind cu cornul lunar propria frunte în apă. Și mai văd în peștera mișcătoare a sălciilor un tânăr arcad cu grații de Watteau ocrotind ciclonul în care se răstoarnă bălos un bou enorm cu coarnele înalte și ochii

⁹ G. Călinescu, „Vasile Pârvan”, în *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, pp. 180-182; p.181

¹⁰ G. Călinescu, „Un scriitor tânăr”, în *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, pp. 201-204; p. 201

¹¹ *ibidem*

¹² I. Vrancea, op. cit., p.54

¹³ G. Călinescu, „Echilibrul între antiteze”, în *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, pp. 115-119; p. 119

¹⁴ G. Călinescu, „O vizită la Pantalone de’ Bisognosi”, în *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, pp. 357-365; p. 362

marini.”¹⁵ Este o marcă a stilului jurnalistic călinescian această construcție figurativă prolixă, de intenție ironică. Asocierea cu imagini denigratoare alterează aura de prestigiu a unuia sau altuia dintre intelectualii consacrați pe tărâmul literelor, într-o hipotipoză ironică ce sugerează calmul imperturbabil caracteristic ființelor inferioare din regnul animal. Impactul vizual este puternic și enfatizat îndeosebi prin procedeul acumulării. Epitetele hiperbolice „oceanic”, „monumental”, metafora surprinzătoare „sîrmele de argint ale eterului răscopt” sunt în cheie ironică, oferind sugestia de lectură demistificatoare la adresa preocupărilor intelectuale în cadrul universitar. Ironia îndreptată către întreg corpul profesoral se desprinde din detalierea cu supralicitare de figurativ descriptiv, din minuția și extraordinarul epitetizării și al metaforismului de poem în proză.

Călinescu obține astfel efectul despre care amintește Valentin Ionescu referitor la comicul realizat prin „includerea personajului în categorii comportamentale compromițătoare.”¹⁶

Același Mihail Dragomirescu este denigrat în articolul „Despre critică și critici” din 1927, prin procedeul acumulării de intenție ironică, acesta fiind prezentat ca personaj ale cărui succese în rândul intelectualității românești sunt explicabile prin apel la susținere politică. Cu „un temperament eminent politic”, personajul dezavuat constant de Călinescu desfășoară o activitate critică întemeiată „pe o constituție, un parlament, un buget, un guvern, un buletin oficial, un organ de luptă.”¹⁷ Unele atribute induc în eroare, apărând ca pozitive, însă acestea se convertesc, în caracterizarea adversarului de idei, în trăsături incriminatoare la adresa capacității de discernământ critic, fiind demascate lipsa de forță a comentariului, lipsa forței de impunere a autorității critice, imposibilitatea de susținere a propriilor opinii cu suficientă convingere: „D-l Mihail Dragomirescu a fost nedreptățit de natură. I s-au hărăzit o inteligență prudentă, dar vie și mijloacele de expresie ale unui autodidactic, un suflet plin de gingășie și onestitate și maniere de proletar. Nu e o forță a Binelui, dar nici a Răului.”¹⁸

Alegoria de intenție ironică la adresa perimării unui confrate în peisajul criticii autohtone este procedeul de construcție portetistică în cazul lui Ibrăileanu, cu învestirea de valoare ironică în aluzia cultă: „Cu d-l Ibrăileanu intrăm în domeniul mitologiei, al lui Neptun vegetând printre alge în fundul Mării Egee, al lui Barbarossa care doarme secular într-o peșteră, al bătrânului din munte văzut de Marco Polo, al duhurilor invizibile și totuși prezente, al numelor sonore și înfricoșătoare.”¹⁹

În cazul altui scriitor demitizat, metafora ironică sugerează că operele acestuia sunt scrise exclusiv din considerente mercantile, pentru a satisface gustul publicului: „Dl Cezar Petrescu și-a continuat industria sa de păianjen care vrea să prindă multe muște, adică mulți cititori.”²⁰

Este agreat de Călinescu procedeul minimalizării, pentru proiectarea în derizoriu a realizărilor unor intelectuali portertizați în tușe groase, zgomotos, în linia pamfletului *ad*

¹⁵ idem, p. 361

¹⁶ V. Ionescu, *Comicul comentariului călinescian*, p. 53

¹⁷ G. Călinescu, „Despre critică și critici”, în *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, pp. 172-177; p. 174

¹⁸ idem, p. 175

¹⁹ idem, p. 177

²⁰ G. Călinescu, „Anul literar 1932”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 7-13; p. 10

personam. Mediocritatea unui om de tribună celebru în epocă este blamată cu exces de figurativ denigrator în „D. Forțu trage cu pistolul”. Diminutivul peiorativ, indiciile în linia caracterologiei lavateriene, aluzia istorică de intenție ironică (figura celebrului om politic francez) conturează un portret caricatural. Dascălul de provincie, un „profesoraș nevropat, cu capul turtit de Robespierre cu priviri de o apozitate înfricoșătoare” are idealurile mărunte ale unui funcționar cu simptomatologie caracteristică unui potențial pacient de ospiciu: „el visează în fond ceea ce râvnește în sinea lui orice leneș impiecat criticastru, între două măslinile, la bodegă, care prevestește gratii și pereți capitonati.”²¹ Aluziile la sănătatea mintală precară a celor surprinși de invectiva călinesciană sprijină demersul denigrator, situând argumentarea, deontologic vorbind, între granițele atacului la persoană.

Este și cazul articolului „Geo Bogza, Poemul invectivă” unde se atinge limita calomniei, atunci când se face referire la anomalii de comportament sexual, afirmându-se că scriitorul „suferă de priapism”²².

Pe Mircea Eliade îl acuză că face critică „frauduloasă”, adică partinică, pentru foloase proprii, numindu-l cu duritate calomnioasă „cel mai profund ișlicar pe care l-a produs publicistica noastră, cea mai grasă floare a spiritului vechi de tranzacție.”²³

Formula fabulației dialogale și a schiței de moravuri. Notația satirică și vocația ironiei

Este agreată de Călinescu și formula schiței de moravuri și a celei care se înscrie în linia fiziologiilor practicate de scriitorii români în secolul al XIX-lea, cu punerea în scenă a fabulației dialogale.

„La cinematograful”²⁴ este un text compus în varianta fabulației dialogale, fiind reproduse replicile schimbate între două spectatoare logoreice care comentează deranjant și în ton de cozerie bulevardieră subiectul filmului, toaletele actrițelor, replicile amintind de schița umoristică de almanah.

Uneori, textul în variantă dialogală presupune o schemă fixă cu următoarea organizare: succintă trasare a unor trăsături proprii de caracter, deci un autoportret *in nuce*, ca o contrapondere la defectele altora ce reies din replicile schimbate sacadat, dramatizat. Este cazul articolului „Despre ușieri, impiegați și birouri publice” în care *captatio benevolentiae* se materializează într-o redare a unor trăsături de caracter ce nu găsesc corespondent în ethosul românesc: „Despre nenorocirea să am prea dezvoltat simțul de demnitate proprie și să aparțin unei nații unde acest artificiu sufletesc nu circulă deloc, întâmpin foarte mari dificultăți la relațiunile mele cu instituțiile oficiale.”²⁵ Aluzia la caracterul umil al românului este ușor decodabilă. Portretul ușierului este realizat cu ajutorul hiperbolei din estetica urâtului. Individul apare ca „un monstru păros, cu ochi mici, turburi, vulgar și agresiv” într-un gen de schiță dramatizată de tipul momentelor caragieliene prin replicile schimbate între autor și diverși funcționari – ușierul, impieगतul, replici care sunt modalitate de caracterizare indirectă pentru a generaliza un comportament

²¹ G. Călinescu, „D. Forțu trage cu pistolul”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 485-487; p. 487

²² G. Călinescu, „Geo Bogza, Poemul invectivă”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 472-474; p. 472

²³ G. Călinescu, „D. Mircea Eliade critic”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 283-289; p. 285

²⁴ G. Călinescu, „La cinematograful”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 456-457; p. 456

²⁵ G. Călinescu, „Despre ușieri, impiegați și birouri publice”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 100-102; p. 100

răspândit la români. Indiferența și insolența funcționarilor publici devin trăsături-etichetă pentru o întreagă categorie profesională expusă oprobiului public. Petiționarul în persoana jurnalistului satirist trebuie să suporte atitudinea jignitoare a unor slujbași care îl tratează cu ostilitate și nepăsare, cu o ostentație îndelung exersată, până la terminarea programului de lucru, când cerința petentului va trebui amânată pentru a doua zi. Finalul schiței satirice este o imprecizie aproape pașoptistă: „Ah, domnule Ionescu, impieगत ticălos care te vaiți prin bodegi că țara merge prost (...) !”²⁶

Aceeași formulă satirică este adoptată în textul „Despre tramvai”, o dare de seamă a unui observator indignat de lipsa de pricepere a unei alte categorii profesionale – vatmanii, care sunt conductorii slab pregătiți, oprirea în stație fiind aproximată după legi matematice obscure, fapt pe care jurnalistul îl prezintă ironic, cu o aluzie literară: „Într-un cuvânt, vatmanul face circulație pură, tot așa cum Valéry face poezie pură.”²⁷ Comparația cu termenii aflați la distanță valorică mare este indiciul ironiei. Portretul taxatorului este conturat în marginea fiziologiei de secol XIX. E un ins prost îmbrăcat și murdar, nepoliticos până la a fi grobian cu acei călători care îndrăznesc să-și exprime o oarecare nemulțumire, reacția exagerată fiind simptomul unor probleme psihice serioase, insinuează ironic jurnalistul.

Unele cronici debutează cu declarația auctorială referitoare la obiceiul de a parcurge presa românească în mod regulat. Formula poate fi considerată o marcă a jurnalisticii călinesciene: având ca punct de plecare știri publicate în diverse periodice se dezvoltă o formulă narativă specifică schiței, cu o notă de subiectivitate accentuată, dovedită prin faptul că jurnalistul se confesează, oferind cititorului detalii din viața personală. „Neurastenie” este un astfel de articol în care, pe un ton lejer, autorul prezintă o întâmplare personală, am spune chiar intimă, legată de o problemă de interes social major semnalată de publicațiile vremii – valul de sinucideri cauzate de o boală la modă, neurastenia. Autorul dezvăluie că a trecut printr-un episod similar celor prezentate în presă și expune cu exces de detalii personale – boala unui copil, un datornic rău platnic, salariul restant pe două luni, motivele pentru care a fost nevoit să consulte un specialist. Stările depresive sunt redată prin procedeul amplificării: „copacii se ofereau să mă spânzure, cuțitele să mă înjunghie și pentru întâia oară un pistol vechi dintr-o panoplie mi se păru de rău augur.”²⁸ Intervenția soției echilibrată și de încredere se dovedește salutară, iar dialogul este caracteristic scenetelor plasate în cadru matrimonial: „Prostule! – zise nevastă-mea cu mult bun-simț – neurastenie e o vorbă inventată de doctori ca să-ți ia banii. Noi îi zicem supărare. Ia ascultă – zise nevasta disprețuitoare – ce tot bați câmpii? Neurastenie! Fleacuri!”²⁹ Scena domestică este vie, colorată cu idiomul colocvial. Soția este personajul-cheie în textele care valorifică fabulația dialogală, personaj feminin dotat cu simț practic, cu stăpânire de sine și cu autoritate recunoscută în căminul conjugal.

„Fine de an școlar” apare ca un articol construit în formula aproape clișeizată la Călinescu, a dialogului autor – un amic oarecare, dialog revelator al unor situații blamabile,

²⁶ G. Călinescu, „Despre ușieri, impiegateți și birouri publice”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 100-102; p. 102

²⁷ G. Călinescu, „Despre tramvai”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 66-68; p. 67

²⁸ G. Călinescu, „Neurastenie”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 87-89; p. 87

²⁹ G. Călinescu, „Neurastenie”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 87-89; p. 88

cum este practica favorurilor ce li se cer profesorilor în preajma examenelor. Amicul dascăl dezvăluie situațiile penibile în care este pus de cunoștințele care îi cer note mai bune sau doar de trecere pentru odraslele lor. Finalul este anecdotic. Înșuși autorul pretinde un favor pentru o rudă. Reacția amicului îl arată scandalizat, ajuns la limita răbdării, însă în cele din urmă va ceda în fața rugămintilor prietenului care îi ascultase, înțelegător, tiradele: „Ce? Răcnește amicul la mine – și tu vii să-mi bați capul cu „ticăloșii” și „elefanții”?³⁰

În „Mondenități la băi” motivele vilegiaturii sunt hilare, femeile dorind să își etaleze toaletele și să strângă subiecte de conversație pentru extrasezon, când vor trebui să impresioneze anturajul. Construcția pe schema narativă a schiței de moravuri conține și adresarea directă către cititor, dovadă a convivialității auctoriale: „Pentru ce (...) veți zice (...) e un lucru onorabil de a merge la Techirghiol, având în vedere scumpetea, din care se pot deduce mijloacele de a cheltui mult.”³¹ Este observabil indicele caracterologic al discordanței între esență și aparență, aspect nelipsit în satira din toate timpurile.

„Tragedii țărănești” pornește de la un fapt divers din ziar despre sinuciderea unei tinere țărănci căreia părinții au refuzat să-i dea vaca promisă ca zestre, de aici decurgând o adevărată tragedie conjugală. Jurnalistul utilizează formula dialogală pentru a creiona nucleul unei nuvele à la Rebreanu, scriitor pe care Călinescu îl și amintește. Subiectul este imaginat în cheie realist-poporanistă. Jurnalistul utilizează metoda cooptării cititorului și a invitației la lectură - „Să reconstituim puțin faptele”³² - pentru a suscita interesul față de o problemă cu implicații sociale profunde: condiționarea întemeierii unei familii de existența dotei. În cazul de față, derizorie este valoarea zestrei. În varianta nuvelistică a lui Călinescu, mirele nici nu ar dori de fapt nevastă, ci mai degrabă, recompensa bovină, iar dialogul pretendent-soacră este de un cinism neverosimil: „Duminică, gătit, tânărul Popescu se înfățișă femeii Petcu: Mi-a plăcut Joiana, vreau să spun Ioana, și-aș vrea să ne luăm. (...) O iau dacă-mi dai vaca!”³³ Fiica nu va primi vaca, ci doar pedeapsa corporală aplicată de proaspătul soț care se socotește înșelat, deci îndreptățit să se răzbune.

De la efemerul faptului divers la reflecțiile sau ludicul cronicii. Exemplul personal în articolul lejer. Tipuri și caractere

Unele cronici ale mizantropului nu sunt încadrabile tiparului de comentariu literar sau conțin și considerații de alt ordin decât cel de comentariu literar. Cronica intitulată „Înțelesul unei crime” are ca punct de plecare o informație de fapt divers cu impact emoțional puternic asupra opiniei publice în epocă. Este vorba de un paricid aparent inexplicabil comis de un student, act căruia jurnalistul îi depistează cauzele în greșelile de educație părintească. Călinescu generalizează și acuză părinții care au încetat să-și mai sprijine copiii în promovarea marilor valori intelectuale și redă discuția bănuită în spatele calculelor mercantile: „Când un june român voiește să se facă om de știință sau om de litere, părintele burghez sare în sus ca ars: Vrei să mori de foame, vrei să ajungi un pârlit de

³⁰G. Călinescu, „Fine de an școlar”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 263-265; p. 265

³¹G. Călinescu, „Mondenități la băi”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 319-321; p. 320

³²G. Călinescu, „Tragedii țărănești”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 612-613; p. 612

³³idem, p. 613

profesor? Ia te uită cutare! N-are nici diplomă și învârtește milioane. Fii *deștept!* Deștept pentru părintele român înseamnă: escroc.”³⁴

Altădată, Călinescu preia din publicațiile vremii anunțuri matrimoniale pe care le comentează umoristic. Notațiile pe marginea acestora conturează micro-tablouri sociale, putând fi considerate crochiuri anecdotice: „O domnișoară se socotește *ideală și un noroc* pentru bărbat, într-o interogație dramatică. O alta e foarte misterioasă în privința bunurilor ei. Un pensionar, fie din cauza propriilor dimensiuni, fie din concepțiune estetică, dorește persoană corpulentă. Altul vrea bogății; ca să le numere, fiind contabil: Tânăr contabil autorizat, serviciu bun, nevicios, dorește căsătorie bogată. Un cheferist, vesel că s-a putut însura, trimite candidatelor la mâna sa un salut amical. Cheferistul a fost totdeauna galant, precum știm și din Caragiale. Un ins se află abia în faza pertractărilor pe care le duce într-un stil într-aripat, într-o proză rimată de toată frumusețea. Unde ni sunt visătorii? Se întreba Vlahuță. Uite-i!”³⁵

Articolul „Farmacista mea” are o introducere tipică acestui tip de text, nepretențios din punctul de vedere al subiectului sau al unghiului de abordare. Pe un ton lejer, jurnalistul creează o comuniune cu cititorul prin tactica aparentei confesiuni: „Am să vă fac o mărturisire pe cât de grozavă, pe atât de delicată. (...) Farmacista mea este o escroacă. E o femeie suavă, palidă, fină ca o tuberoză și rece ca o floare de gheață pe geam. Mă servea întotdeauna cu o gravitate de stareță tânără mânuind eucaristii.”³⁶ Comparația din domeniul floral și cel monahal sunt de intenție ironică, fiindcă aparența nevinovată ascunde practicile necinstite, măsluirea cantităților de medicamente și mărirea nejustificată a prețurilor. Intertextualitatea ironică, prin introducerea unor versuri din Grigore Alexandrescu, sugerează același caracter necinstit.

„Meseriași”³⁷ este un articol în care sunt prezentate diverse categorii de lucrători și defectele lor profesionale, impardonabile în ochii jurnalistului care oferă exemplul personal în relația cu parchetarul, zidarul, zugravul, lăcătușul care i-au distrus, fără excepție, locuința. Epitetul antifrastic „nobil” („meseriaș”) emfatizează disprețul față de lipsa de implicare și de pricepere a muncitorilor români.

„Băi de nămol la Techirghiol” este o „Cronică a mizantropului” realizată ca o schiță de moravuri de intenție satirică. Snobismul mic-burghez este incriminat cu ironie, iar credința nestrămutată în virtuțile terapeutice ale „nomolului” (se observă utilizarea procedurii mimezei cu intenție ironică) este demontată prin descrierea naturalistă. Tabloul derizoriu conține în varianta descriptivului ironic și aluzia mitologică: soarele devine „Helios”³⁸, nefiind omis numele zeiței romane a frumuseții – tinerele au grații de Veneră. „La Snagov” este o schiță care debutează cu aceeași modalitate a exemplului personal: „Cu toată groaza mea pentru locul de petrecere românesc, am fost deunăzi pentru întâia oară la Snagov.”³⁹

³⁴ G. Călinescu, „Înțelesul unei crime”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 476-478; p. 477

³⁵ G. Călinescu, „Anunțuri matrimoniale”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 124-125; p. 125

³⁶ G. Călinescu, „Farmacista mea”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 381-383; p. 381

³⁷ G. Călinescu, „Meseriași”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 386-388; p. 387

³⁸ G. Călinescu, „Băi de nămol la Techirghiol”, în *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, pp. 311-312; p. 312

³⁹ G. Călinescu, „La Snagov”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 239-240, p. 239

Cronica „Despre servitoare” aduce în prim plan tipul servitoarei bine intenționată, dar nepricepută, cu rememorarea, în introducere, a unei lecturi din Mark Twain. Paralela ironică creionează o categorie profesională ridiculizată copios nu doar într-un material de presă: „S-a dus vremea servitoarei plictisitoare, ținând cu tiranie la casă, urmărindu-te o viață întreagă și moralizându-te. Azi a apărut servitoarea care nu dorește să facă nimic.”⁴⁰ Schimbul sacadat de replici între o cucoană oarecare și servitoare redă o situație hilară. Răspunsurile puțin mulțumitoare la întrebările legate de priceperea culinară a fetei o determină pe femeie să gătească ea, ca exemplu, însă situația se perpetuează îngrijorător de mult. Fragmentul dialogal din final conturează schimbul de replici specific scenei umoristice, cu același indiciu al exemplului personal.

Stilul jurnalistului Călinescu

Valentin Ionescu remarcă o constantă în realizarea comentariului critic călinescian și anume comicul, subliniind existența „metaforelor euristice obținute prin derivație analitică”⁴¹, amestecul de stiluri, „speculațiile cu termeni neconvenționali și afectivi”.⁴²

Referitor la realizarea jurnalistică din anii de debut, Ion Bălu afirmă că tânărul Călinescu „se străduia să scrie frumos, însă fraza este lipsită de naturalețe și stilul, prețios, emfatic”⁴³, exegetul exprimându-și rezerva asupra ipotezei conform căreia literaturizarea excesivă de la începutul carierei de jurnalist s-ar datora unui lirism congenital. Cornelia Ștefănescu subliniază și ea „talentul de creator epic însoțit de o vibrație cu accentuate note personale”⁴⁴ în cazul cronicilor, trăsătura caracteristică a comentariului critic fiind stilul asociativ, iar Andrei Terian constată că în cadrul sistemului critic călinescian, nu poate fi trecută cu vederea „dimensiunea creatoare”⁴⁵.

În diferitele genuri de comentariu abordate, Călinescu utilizează cu siguranță și în cunoștință de cauză tehnicile jurnalistice impuse de spațiul editorial restrâns, de comandamentele stilului adecvat publicului-țintă și tipului de presă. Exagerarea figurativă de intenție ironică este o marcă a stilului călinescian, iar textele în variantă dialogală sunt dovada talentului de creator de schițe și tipuri umane vii în spațiul jurnalistic.

Bibliografie

- Bălu, I., *Opera lui G. Călinescu*, București, Editura Fundației Culturale Libra, 2001
 Călinescu, G., *Opere. Publicistică, I (1920-1932)*, ediție coordonată de Nicolae Mecu, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2007
 Călinescu, G., *Opere. Publicistică, II (1933-1935)*, ediție coordonată de Nicolae Mecu, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2006
 Călinescu, G., *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, ediție coordonată de Nicolae Mecu, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2007

⁴⁰ G. Călinescu, „Despre servitoare”, în *Opere. Publicistică, III (1936-1938)*, pp. 217-218 ; p. 217

⁴¹ Valentin Ionescu, *Comicul comentariului călinescian*, p. 27

⁴² idem, p. 40

⁴³ Ion Bălu, *Opera lui G. Călinescu*, p.25

⁴⁴ Cornelia Ștefănescu, G. Călinescu sau seriozitatea glumei estetice, p. 130

⁴⁵ Andrei Terian, A., *G. Călinescu. A cincea esență*, p.469

- Cipariu, D., M., „G.Călinescu în 710 articole”, în *Caiete critice*, nr. 3-5 (2007), p. 60- 62
- Ionescu, V., *Comicul comentariului călinescian*, București, Editura Cartea Românească, 2000
- Manolescu, N., „G. Călinescu, publicist”, în *România literară*, nr. 35 (2006)
- Nane, C., L., „Urbanism and Architecture in the Journalistic Work of G. Călinescu, Writer and Social Observer”, în *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, nr. 92 (2013), p.606-611
- Nane, C., „Dimensiunea apolinică și componenta creatoare a publicisticii călinesciene”, în Iulian Boldea (coord.), *Studii umaniste și perspective interculturale*, Târgu Mureș, Editura Universității Petru Maior, 2011, pp. 290-296
- Vrancea, I., *Între Aristarc și birtul Ioanide*, București, Editura Cartea Românească, 1978
- Ștefănescu, C., *G. Călinescu sau seriozitatea glumei estetice*, București, Editura Jurnalul Literar, 1996
- Terian, A., *G. Călinescu. A cincea esență*, București, Editura Cartea Românească, 2009